

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ „ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА”

Кафедра філософії та соціології

СИЛАБУС

навчальної дисципліни **Філософія науки**
(назва дисципліни)

для третього освітньо-наукового рівня доктор філософії (PhD)
напряму / спеціальності(ей) для всіх напрямів і спеціальностей

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри
Протокол № _____ від 20.11.2019 р.

Завідувач кафедри проф. Коцюпов І.Ф. _____ (підпис)

Перезатверджено: протокол № _____ від _____

Перезатверджено: протокол № _____ від _____

-Перезатверджено: протокол № _____ від _____

1. **Назва дисципліни.**
ФІЛОСОФІЯ НАУКИ

2. **Код дисципліни.**
ЗП1

3. **Тип дисципліни.**
Обов'язкова

4. **Рік (роки) навчання.**
1-й

5. **Семестр / семестри.**
1,2

Кількість кредитів ECTS.
6

6. **Відомості про викладача (викладачів).**

Кононов Ілля Федорович – професор кафедри філософії та соціології, доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри філософії та соціології e-mail: kononov_if@ukr.net

Мета вивчення дисципліни (в термінах результату навчання й компетенції).

Сформувані у аспіранті послідовні знання про сутність науки як соціального інституту, типу людської діяльності і системи знань. З'ясувати природу знання і пізнання. Виявити закономірності становлення науки Нового часу і основні етапи її становлення.

Формування цілісної і логічно-послідовної системи знань щодо гносеологічної проблематики, специфіки та логіки наукового пізнання, особливостей його розвитку, методології, методів та принципів організації наукових досліджень. З'ясувати поняття наукової революції і виявити основні характеристики чотирьох глобальних наукових революцій. Виявлення характеристик четвертої наукової революції. Аналіз філософських проблем космології, сучасної фізики, сучасної біології і сучасних наук про суспільство, ролі математики у розгортанні четвертої наукової революції.

Формування у аспірантів вміння правильно і науково обґрунтовано застосовувати отримані теоретичні знання, власну наукову ерудицію для аналізу, узагальнення і оцінки процесів, тенденцій розвитку, змін у науці та суспільстві.

7. **Компетенції здобувача, які формуються внаслідок вивчення дисципліни**

В результаті освоєння освітньо-наукової програми освітнього рівня доктора філософії у здобувача мають бути сформовані такі компетентності:

- Інтегральна компетентність (ІК), здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності.
- загальні компетентності (ЗК), які не залежать від галузі та є обов'язковими для здобувачів ступеню доктора філософії;
- фахові компетентності (ФК), які розкривають вміння та навички здобувачів ступеню доктора філософії.

Таблиця 1. Компетентності та програмні результати навчання згідно із Освітньо-науковою програмою доктора філософії 111 Математика.

ЗП1	Філософія науки	6	ІК, ЗК1,ЗК4, ЗК7, ЗК8, ЗК9, ЗК10, ЗК14, ЗК15, ЗК31	ПРН-3-1, ПРН-3-4, ПРН-3-5, ПРН-3-6, РН-3-17, ПРН3-3-30, ПРН-3-32, ПРН-У-8

Знання:

- Знання системи філософських категорій
- Знання проблематики гносеології в її історичному розвитку.

- Знання основних понять епістемології.
- Знання особливостей науки Нового часу.
- Знання про науку як про соціальний інститут, спеціалізовану соціальну діяльність і систему знань.
- Знання про структуру наукового знання: метатеоретичний, теоретичний та емпіричний рівні.
- Знання історії виникнення науки Нового часу. Методологічна революція Нового часу.
- Знання теорії наукової революції. Теорія Т. Куна та її критика в сучасній філософії науки.
- Знання теорії фальсифікації та еволюційної епістемології К. Поппера.
- Знання теорії наукових програм І. Лакатоса.
- Знання теорії наукової революції В. Стюпіна.
- Знання основних характеристик глобальних наукових революцій.
- Знання основних параметрів четвертої глобальної наукової революції.
- Знання методологічних зрушень в процесі четвертої наукової революції.
- Знання теорії ноосфери В. І. Вернадського і розуміння її значення в процесі розгортання четвертої наукової революції.
- Знання про місце математики в кожній з глобальних наукових революцій.

Уміння:

- Вільне володіння філософськими категоріями при метатеоретичному аналізі в своїй предметній царині.
- Вміння застосовувати знання про підвалини наукового знання при аналізі проблем в своїй предметній царині.
- Навички формування проблем і гіпотез в своїй предметній царині з використанням філософської методології.
- Вміння самостійно розробляти програму дослідження в своїй предметній царині з використанням епістемологічного інструментарію.
- Вибір адекватних методів дослідження.
- Вміння оперувати якісними та кількісними методами аналізу та вміння робити обґрунтовані висновки та рекомендації.
- Вміння застосовувати філософські узагальнення з евристичною метою в своїй предметній царині
- Вміння застосовувати логічні методи дослідження на емпіричному та теоретичному рівнях.
- Вміння отримувати евристичні ідеї внаслідок міжпредметного обміну інформацією за посередництва філософії науки.
- Вміння розв'язувати проблему на рівні створення ідей.
- Вміння розв'язувати формулювати гіпотези.
- Вміння застосування фальсифікації для перевірки гіпотез.
- Вміння спів ставляти проблеми в предметній царині з науковими програмами.
- Вміння адекватно визначати методи емпіричних та теоретичних досліджень.
- Вміння використовувати дедукцію, індукцію, абдукцію в дослідженнях своєї предметної царини.
- Вміння здійснювати аналіз фундаментальних та прикладних проблем науки в контексті культури.
- Вміння застосовувати концептуально-методологічні принципи, притаманні сучасній науковій раціональності в своїй предметній царині.
- Вміння застосовувати сучасні ефективні засоби роботи з науковою та навчально-методичною літературою.

8. Передумови (актуальні знання, необхідні для опанування дисципліни).

Курс алгебри з циклу дисциплін базової вищої освіти.

9. Зміст дисципліни.

№	Змістовні модулі та їхня структура	денна форма навчання					заочна форма навчання				
		загальна кількість лекцій	практичні заняття	лабораторні роботи	самостійна робота	загальна кількість лекцій	практичні заняття	лабораторні роботи	самостійна робота		
Перший модуль											
1.1.	Наука як соціальний інститут і форма пізнавальної діяльності	10	2	4		4	10	2	4		4
1.2.	Філософія і культурне обґрунтування науки	10	2	4		4	10	2	4		4
1.3.	Структура наукового пізнання і наукового знання	10	4	4		2	10	4	4		4
1.4.	Формування уявлень про науку як про надособову систему, що здатна до саморозвитку. Карл Поппер і Імре Лакатос.	10	2	2		6	10	2	2		6
1.5.	Томас Кун – теоретик наукових революцій	10	2	2		6	10	2	2		6
1.6.	Теорія наукових революцій В'ячеслава Стьопіна	10	4	2		4	10	4	2		4
1.7.	Наукова раціональність і її історичні типи	10	2	2		6	10	2	2		6
1.8.	Big Data і нова методологічна ситуація в науці	10	2	2		6	10	2	2		6
1.9.	Філософські проблеми математизації наукового знання	10	2	2		6	10	2	2		6
Другий модуль											
2.1.	Перша наукова революція і становлення науки нового часу	10	2	2		6	10	2	2		6
2.2.	Друга наукова революція і формування предметної матриці сучасної науки	10	2	2		6	10	2	2		6
2.3.	Третя наукова революція і подолання механіцизму. Філософське значення ЗТВ і квантової механіки	10	2	2		6	10	2	2		6
2.4.	Четверта наукова революція і сучасна методологічна ситуація	10	2	2		6	10	2	2		6
2.5.	В. І. Вернадський як передвісник четвертої наукової революції. Загальнонаукове значення ідеї ноосфери	10	2	2		6	10	2	2		6
2.6.	Світоглядне значення інфляційної космології	10	2	2		6	10	2	2		6
2.7.	Світоглядне і методологічне значення синергетики. Нежива і жива природа під кутом зору самоорганізації	10	2	2		6	10	2	2		6
2.8.	Методологічна ситуація в сучасній біології	10	2	2		6	10	2	2		6

2.9	Методологічна ситуація в науках про суспільство	10	4	4		2	10	4	4		2
	ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ ГОДИН	180	42	44		94	180	42	44		94

10. Список рекомендованої навчальної літератури.

Основна навчальна література

1. Вернадский В. И. Несколько слов о ноосфере // Вернадский Владимир Иванович. Философские мысли натуралиста. – М.: Наука, 1988. – С. 503 – 512.
2. Добронравова І.С. Філософія та методологія науки: підручник / І.С. Добронравова, Л.І. Сидоренко. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 223 с.
3. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладнойтей. Т.1 / Пер. з фр. К.: Дух і літера, 2009. 576 с.
4. Кримський С. Б. Запити філософських смислів / Сергій Борисович Кримський. – К.: ПАПАПАН, 2003.
5. Кун Т. Структура научных революций / Томас Кун / пер. с англ. И. З. Налетова. – М.: РГБ, 2007.
6. Лакатос И. Фальсификация и методология научно-исследовательских программ // Лакатос И. Методология исследовательских программ. – М.: ООО «Издательство АСТ»; ЗАО НПП «Ермак», 2003.
7. Лук'янець В. С. та ін. Світоглядні імплікації науки. – К. : ПАПАПАН, 2004.
8. Новиков А.М. Методология научного исследования / А.М. Новиков, Д.А. Новиков. – М.: Либроком. – 280 с.
9. Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнктів / за ред. А.Є. Конверського. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.
10. Попович М. В. Бути людиною / Мирослав Володимирович Попович. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська Академія», 2011.
11. Поппер К. Р. Предположения и опровержения. Рост научного знания / Карл Р. Поппер / Пер. с англ. – М.: ООО «Издательство АСТ»; ЗАО НПП «Ермак», 2004.
12. Сергієнко В.В. Філософські проблеми наукового пізнання: навчальний посібник / В.В. Сергієнко – Кременчук : Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, 2011. – 103 с.
13. Степин В. С., Розов М. А., Горохов В.Г. Философия науки и техники / Вячеслав Семёнович Степин, Михаил Александрович Розов, Виталий Георгиевич Горохов. – М.: Гардарики, 1996.
14. Степин В. С. Философия науки. Общие проблемы: учебник для аспирантов и соискателей ученой степени кандидата наук / Вячеслав Семёнович Степин. – М.: Гардарики, 2006.
15. Томпсон М. Философия науки / Мел Томпсон. — Пер. с англ. А. Гарькавого. — М.: ФАИР-ПРЕСС, 2003.
16. Штанько В.И. Философия и методология науки. Учебное пособие для аспирантов и магистрантов естественнонаучных и технических вузов / В.И. Штанько. – Харьков: ХНУРЭ, 2002. – 292 с.

Додаткова навчальна література

1. Валлерстайн Иммануил. Миросистемный анализ: Введение/пер. Н.Тюкиной. М.: Издательский дом «Территория будущего», 2006. (Серия «Университетская библиотека Александра Погорельского»).
2. Веллз С. Подорож людини: генетична одісея / Пер. з англ. Н. Гоїн. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2019. 224 с.

3. Даниленко В. М. В. І. Вернадський. Простір життя і думки. К.: Академперіодика, 2019. 352 с.
4. Дмитриев И. С. Искушение святого Коперника: ненаучные корни научной революции / Игорь Сергеевич Дмитриев. - СПб.: Изд-во С-Петербургского у-та, 2006.
5. Елленберг Д. Як ніколи не помилятися. Сила математичного мислення / Пер. з англ.. Андрій Іщенко. К.: Наш формат, 2017. 408 с.
6. Инфельд Л. Мои воспоминания об Эйнштейне // Успехи физических наук. – 1956. – Май. – Т. LIX. – Вып. 1. – С. 135 – 184.
7. Микешина Л.А. Философия науки: Современная эпистемология. Научное знание в динамике культуры. Методология научного исследования: учеб. пособие / Л.А. Микешина. — М.: Прогресс-Традиция: МПСИ: Флинта, 2005.
8. Мукерджи С. Ген. Надзвичайна історія / Пер. з англ.. Ярослав Лебеденко. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2017. 767 с.
9. О'Ніл К. Big Data. Зброя математичного знищення / Пер. з англ.. Ольга Калініна. К.: Bookchef, 2020. 336 с.
10. Райх Д. Кто мы такі? Походження людини крізь призму ДНК / Пер. з англ. Анна Мароховська. К.: Наш формат, 2019. 368 с.
11. Современная космология: философские горизонты / Под ред. В. В. Казютинского. – М.: Канон+, 2011.
12. Стюарт І. Неймовірні числа професора Стюарта / Пер. з англ. Анатолій Хлівний. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2019. 383 с.
13. Эйнштейн А., Инфельд Л. Эволюция физики. Развитие идей от первоначальных понятий до теории относительности и квантов / Альберт Эйнштейн, Леопольд Инфельд (пер. с англ. С. Г. Суворова). - М.: Амфора, 2013
14. Хакен Г. Тайны природы. Синергетика: учение о взаимодействии. – Москва – Ижевск: Институт компьютерных исследований, 2003.
15. Швырев В. С. Рациональность как ценность культуры: традиция и современность / Владимир Сергеевич Швырев. – М.: Прогресс-Традиция, 2003.
16. Shapin, Steven. The Scientific Revolution / Steven Shapin. - The University of Chicago Press, Ltd., London, 1996.

11. Технології викладання та атестації.

Діяльність студента:

- опанування теоретичного матеріалу;
- самопідготовка (повторення матеріалу підручників та навчальних посібників, підготовка до практичних занять, поточного та підсумкового контролю);
- поточний контроль теоретичних знань під час проведення практичних робіт;
- написання контрольних модульних робіт.

Поточний контроль:

- виконання практичних завдань;
- письмова модульна контрольна робота.

Форма семестрового контролю:

2 семестр – іспит.

12. Критерії оцінювання (у %).

Семестрову рейтингову оцінку розраховують, виходячи з критеріїв:

- письмова модульна контрольна робота – 50%;
- результати виконання практичних робіт – 50%.

13. Мови викладання.

Українська.

13. Навчальний контент до проведення практичних робіт

Теми практичних робіт

1. Наука як соціальний інститут і форма пізнавальної діяльності
2. Культурне обґрунтування науки.
3. Структура наукового пізнання і наукового знання.
4. Формування уявлень про науку як надособову динамічну систему: Карл Поппер і Імре Лакатос.
5. Томас Кун про наукові революції як момент розвитку науки.
6. Концепція наукових революцій В'ячеслава Стюпіна.
7. Наукові революції і типи раціональності. Сучасний тип наукової раціональності
8. Становлення сучасної науки як перша наукова революція
9. Друга і третя наукові революції.
10. Четверта наукова революція. Головні ідеї.

14. Навчальний контент до організації самостійної роботи

Теми для самостійного вивчення

Тема 1. Роль філософії в становленні науки Нового часу.

- а) головні культурні передумови формування науки Нового часу;
- б) теорія експерименту – Г. Галілей і Ф. Бекон;
- в) раціоналізм і сенсуалізм – Р. Декарт і Дж. Локк;
- г) математизація наукового пізнання – Г. В. Ляйбніц;
- д) теорія саморозвитку – Г.В.Ф. Гегель.

Тема 2. Ідеали і норми наукового пізнання.

- а) соціальні нормативи наукової діяльності;
- б) пізнавальні ідеали;
- в) пізнавальні установки і наукові методи;
- г) методологія і метод в науці;
- д) методологічні рівні.

Тема 3. Метатеоретичний рівень знання у співвідношенні з теоретичним і емпіричним знаннями.

- а) філософія і метатеоретичний рівень наукового знання;
- б) методи пізнання метатеоретичного рівня;
- в) взаємодія метатеоретичного та теоретичного рівнів;
- г) метатеоретичний, теоретичний і емпіричний рівень – відмінності і взаємообумовленість в межах наукових програм.

Тема 4. Дослідницькі і колекторські програми в розвитку науки

- а) що спільного у науки і корабля Тезея? Чому Михайло Розов назвав науку куматоїдом?
- б) наука як соціальна естафета: дослідницькі і колекторські програми;

в) чи можлива єдина наука про науку?

Тема 5. Дискусія К. Поппера і І. Лакатоса з приводу механізму розвитку науки.

- а) Пробабілізм і його роль в науковому пошуку;
- б) Як в науці відбувається перевірка гіпотез? В чому відмінність позиції І. Лакатоса від позиції К. Поппера?
- в) Послідовності в розвитку світової науки.
- г) Яким чином може бути започаткована науково-дослідна програма?
- д) Структура програми: заборони і приписи.
- е) Чи можна всю науку розглядати як дослідницьку програму

Тема 6. Дискусія Томаса Куна і Імре Лакатоса з приводу визначення наукової революції

- а) підходи Томаса Куна до визначення парадигми і «нормальної науки»;
- б) Імре Лакатос про недоліки кунівських визначень;
- в) відповідь Т. Куна на критику;
- г) нові аргументи І. Лакатоса;
- д) можливість синтезу у визначенні основних понять опису ситуації наукової революції.

Тема 7. В'ячеслав Стьопін: Зміна картини світу як момент наукової революції.

- а) філософська і наукова картини світу;
- б) елементи картини світу, їх діалектика⁴
- в) картина світу, методологія і методи наукового пізнання.

Тема 8. Сучасна постнекласична раціональність.

- а) раціональність як культурна, епістемологічне і логічна проблема;
- б) раціональність як дискурс;
- в) типи раціональності;
- г) раціональність і наукові програми.

Тема 9. Перша наукова революція. Становлення механістичного природознавства і механістичного світогляду:

- а) геліоцентризм Н. Коперніка;
- б) закони механічного руху: Г. Галілей, Й. Кеплер, Х. Гюйгенс;
- в) Система світу І. Ньютона;
- г) загальні риси механістичного світогляду;
- д) математика як мова науки: Р. Декарт, Г. В. Ляйбніц, І. Ньютон; значення створення математичного аналізу, диференціального і інтегрального обчислення.

Тема 10. Друга наукова революція і соціологізація наукового пізнання.

- а) розповсюдження ідеалів наукового пізнання на суспільство, виникнення соціології;
- б) філософія і соціології, виникнення позитивізму;
- в) соціологізація комплексу наук про суспільство;
- г) біологія, філософія і соціологія. Дарвінізм і соціал-дарвінізм. Еволюціонізм;
- г) соціологія і зміни в філософії науки.

Тема 11. Третя наукова революція і криза механістичного світогляду:

- а) єдність магнетизму і електрики: М. Фарадей, Х. Ерстед, Дж. Максвелл.
- б) введення Джеймсом Клерком Максвеллом поняття поля;

в) філософські дискусії навколо відкриттів в період третьої наукової революції; зміна уявлень про відносини суб'єкта і об'єкта в науковому пізнанні (Е. Резерфорд, Н. Бор, А. Ейнштейн) .

Тема 12. Четверта наукова революція: нова єдність математичних, природничих, суспільних та технічних наук.

- а) ноосферний підхід до сучасної єдності наук;
- б) теорія хаосу і синергетика в сучасній науковій ситуації;
- в) філософські проблеми теорії фракталів;
- г) світ-системний аналіз в сучасній соціології.

15. Проведення поточного і підсумкового контролю

Завдання до контрольної модульної роботи №1

ТЕСТИ

(обрати варіант відповіді і дати розгорнуте письмове пояснення свого вибору)

1. Хто з названих вчених вперше запропонував розглядати наукознавство як окрему науку?

- 01 – В. Гейзенберг;
- 02 – А. Ейнштейн;
- 03 – Дж. Бернал;
- 04 – К. Поппер;
- 05 – М. Попович.

2. Які з наведених рис характеризують науку?

- 01 – істинність усіх знань;
- 02 – система знань про певний об'єкт;
- 03 – метод руху людського пізнання;
- 04 – можливість вирішити всі питання людського життя;
- 05 – соціальний інститут виробництва нових знань.

3. Для яких з названих напрямів філософських досліджень є характерним теоретико-пізнавальний оптимізм?

- 01 – ірраціоналізм;
- 02 – матеріалістичний сенсуалізм;
- 03 – раціоналізм;
- 04 – діалектичний матеріалізм;
- 05 – агностицизм.

4. Хто з названих вчених порівнював наукознавство з водознавством, заперечуючи його право на самостійне існування в якості науки?

- 01 – Дж. Бернал;
- 02 – Р. Ріхта;
- 03 – Дж. Соммервілл;
- 04 – Е. Льєнков;
- 05 – Луї де Бройль.

5. Як Аристотель розумів категорії?

- 01 – як моменти світової онтології;
- 02 – як найбільш загальні роди висловлювань, тобто найбільш загальний предметний зміст мислення;
- 03 – як моменти розгортання абсолютного духу;
- 04 – як моменти визначення суб'єкту, що творить світ.

6. Які категорії виділив Аристотель в своїй праці «Категорії»?

- 01 – сутність;
- 02 – екзистенція;
- 03 – якість;
- 04 – кількість;
- 05 – відношення;
- 06 – відчуження;
- 07 – місце;
- 08 – час;
- 09 – становище;
- 10 – володіння;
- 11 – дія;
- 12 – страждання.

7. З якими ідеями пов'язаний проект Просвітництва?

- 01 – ірраціоналізму;
- 02 – раціоналізму;
- 03 – суб'єктивного ідеалізму;
- 04 – стоїцизму.

8. Де існує ірраціональне в світі?

- 01 – в небезпечних силах природи;
- 02 – в космологічних законах;
- 03 – в фізичних константах;
- 04 – в людській діяльності;
- 05 – в тваринних інстинктах.

9. Чи можна знищити ірраціональне?

- 01 – так, адже воно є характеристикою недосконалою людської діяльності;
- 02 – так, адже природа еволюціонує;
- 03 – ні, адже сили зла завжди існують у світі;
- 04 – ні, адже розум породжує свою протилежність.

10. Чим є логіка наукового пізнання?

- 01 – обчислення знаків;
- 02 – каноном правильного мислення;
- 03 – дослідженням мови;
- 04 – органом, тобто знаряддям пошуку нових результатів.

11. Хто був засновником емпіризму як гносеологічної позиції?

- 01 – Аристотель;
- 02 – Платон;
- 03 – Ф. Бекон;
- 04 – Е. Кассирер.

12. Хто був засновником раціоналізму як гносеологічної позиції?

- 01 – К. Маркс;
- 02 – М. Вебер;
- 03 – Р. Декарт;
- 04 – Г. Рейхенбах.

13. Чому зрілість науки характеризується її методом?

- 01 – метод виникає останнім;
- 02 – можливі незрілі науки без методу;
- 03 – наявність методу свідчить про здатність системи знань до саморозвитку;
- 04 – метод дозволяє інтуїтивно осягати істину.

14. Що є елементами логічної структури науки?

- 01 – ідеологічні концепції;
- 02 – основи;
- 03 – закони;
- 04 – система атестації наукових кадрів;
- 05 – основні поняття;
- 06 – теорії;
- 07 – ідеї.

15. Що характеризує наукові закони?

- 01 – інваріанти системи;
- 02 – об'єктивно істинні твердження, що мають всезагальний характер;
- 03 – домовленості між вченими;
- 04 – фактична база науки;
- 05 – практично корисні висновки з досліджень.

16. То таке наукова теорія?

- 01 – глибоке знання;
- 02 – система наукового знання, що описує та пояснює певну сукупність явищ та поєднує відкриті в даній області закономірні зв'язки, зводячи їх до певного начала;
- 03 – результат експериментів;
- 04 – результат суто абстрактного мислення.

17. Що таке відтворення явищ в практиці людини для їх наукового вивчення?

- 01 – спостереження;
- 02 – експеримент;
- 03 – конструювання;
- 04 – моделювання.

18. Як співвідносяться наукові відкриття і логічний апарат?

- 01 – наукові відкриття завжди підтверджують логічний апарат;
- 02 – наукові відкриття не мають стосунку до логічного апарату;
- 03 – наукові відкриття ведуть до змін в самому логічному апараті;
- 04 – наукові відкриття завжди коригуються логічним апаратом.

19. Що характеризує проблему істини?

- 01 – вона існує у стосунках суб'єкта і об'єкта;
- 02 – суб'єкт може помилятися;
- 03 – істина є процесом;
- 04 – істина незмінна;
- 05 – істина вічна;
- 06 – істина конкретна.

20. Що є моментами об'єктивної істини?

- 01 – помилки;
- 02 – абсолютна істина;

- 03 – відносна істина;
- 04 – навіювання;
- 05 – ілюзія.

ВИЗНАЧІТЬ ПОНЯТТЯ

- 1. Верифікація.
- 2. Фальсифікація.
- 3. Протокольне речення.
- 4. «Едипів ефект» в передбаченні.
- 5. Пробабілізм.
- 6. Висококонтекстна культура.
- 7. Низькоконтекстна культура.
- 8. Конвенціоналізм.
- 9. Емпіризм.
- 10. Сенсуалізм.
- 11. Раціоналізм.
- 12. Фаллібілізм.
- 13. Джастифікаціонізм.
- 14. Есенціалізм.
- 15. Догматичний фальсифікаціонізм.
- 16. Витончений фальсифікаціонізм.
- 17. Критичний раціоналізм.
- 18. modus tollens
- 19. Негативна евристика дослідницької програми.
- 20. Позитивна евристика дослідницької програми.

Завдання до контрольної модульної роботи №2

ТЕСТИ

(обрати варіант відповіді і дати розгорнуте письмове пояснення свого вибору)

1. Що з названого, за Томасом Куном, характеризує наукову революцію:

- 01 – зміна поколінь науковців;
- 02 – зміна парадигм наукового пізнання;
- 03 – зміни у відносинах вчених і політичної влади;
- 04 – виявлення нових об'єктів дослідження;
- 05 – поява нових дослідницьких методів.

2. Яку загальну характеристику можна дати науці, що виникла в результаті першої наукової революції?

- 01 – емпіризм з переважанням індуктивних висновків;
- 02 – математичне природознавство механістичного типу;
- 03 – сенсуалізм;
- 04 – гуманістичне пізнання навколишнього світу.

3. Яке досягнення з перелічених філософської і наукової думки Відродження мало вирішальне значення для формування науки Нового часу?

- 01 – натурфілософське вчення про елементи;
- 02 – методологічний пробабілізм;
- 03 – обґрунтування експериментального методу пізнання;
- 04 – скептицизм.

4. Як В'ячеслав Стьопін визначив цивілізацію, в якій стає можливим виникнення науки як соціального інституту?

- 01 – європейська;
- 02 – капіталістична;
- 03 – техногенна;
- 04 – гуманістична.

5. Відродження якої античної філософської концепції перед першою науковою революцією зробило можливою механістичну картину світу?

- 01 – скептицизму;
- 02 – ейдосів;
- 03 – орфізму;
- 04 – атомізму.

6. Виберіть двох науковців, діяльність одного з яких можна вважати початком першої наукової революції, а діяльність другого – її принциповим завершенням:

- 01 – Х. Гюйгенс;
- 02 – Н. Коперник;
- 03 – І. Ньютон;
- 04 – Д. Бернуллі;
- 05 – Л. Фібоначчі.

7. Що є найголовнішою характеристикою другої наукової революції?

- 01 – створення систематики видів живого на нашій планеті;
- 02 – створення предметної матриці сучасної науки;

03 – створення неевклідової геометрії;

04 – створення вчення про історичні епохи.

8. Формування якої науки під час другої наукової революції змінило епістемологічне ситуацію наукового пізнання в напрямку врахування його соціальної природи?

01 – кристалографія;

02 – психологія;

03 – соціологія;

04 – історія;

05 – політична економія.

9. Хто з філософів, що жили за часів перед і на самому початку другої наукової революції, зробили найбільший внесок у обґрунтування активності суб'єкта в науковому пізнанні?

01 – Х. Вольф;

02 – Д. Дідро;

03 – Ж.-Ж.Руссо;

04 – І. Кант;

05 – Д. Юм.

10. Хто з філософів, які жили за часів другої наукової революції, зробив найбільший внесок в обґрунтування ідеї саморозвитку дійсності?

01 – І. Г. Фіхте;

02 – Г.В.Ф. Гегель;

03 – А. Шопенгауер;

04 – Ж. де Местр;

05 – П. – С. Балланш.

11. Ідеї якого з названих авторів сприяли використанню ідей Ч. Дарвіна для створення соціал-дарвінізму?

01 – Ж.-Л. Бюффона;

02 – Ж.Б. Ламарка;

03 – Ф. Ніцше;

04 – Т. Мальтуса.

12. Що стало спусковим гачком третьої наукової революції?

01 – теорія еволюції Ч. Дарвіна;

02 – відкриття подільності атома;

03 – відкриття закону гомологічних рядів М.І. Вавілова;

04 – створення мулевої алгебри.

14. Релятивізм як характеристика третьої наукової революції найбільше завдячує:

01 – Н. Бору;

02 – А. Ейнштейну;

03 – Е. Резерфорду;

04 – Д. Менделєєву?

15. Яка категорія філософії була найбільше поставлена під сумнів відкриттями в природознавстві часів третьої наукової революції?

01 – причинність;

02 – матерія;

03 – свідомість;

04 – буття.

16. Теорія Всесвіту, що розширюється, є результатом:

01 – першої наукової революції;

02 – античності;

03 – Відродження;

04 – третьої наукової революції;

05 – четвертої наукової революції.

17. Хто є творцем теорії нестационарного Всесвіту?

01 – Альберт Ейнштейн;

02 – Нільс Бор;

03 – Олександр Фрідман;

04 – Джейм Джинс.

18. Наукове обґрунтування дарвінізму знайшов в:

01 – квантовій механіці;

02 – теорії хаосу;

03 – генетиці;

04 – правилі Баєса?

19. **Антропний принцип свідчить про:**

- 01 – наявність Бога;
- 02 – можливість спостерігача у світі, який він спостерігає;
- 03 – вищість людини як продукту еволюції;
- 04 – ілюзію антропоцентризму.

20. **Хто з названих вчених сформулював принцип додатковості?**

- 01 – Н. Бор;
- 02 – П. Капіца;
- 03 – Л. Ландау;
- 04 – М. Мойсєєв.

21. **Синергетика пов'язана з основними рисами:**

- 01- Античної філософії;
- 02- Четвертої наукової революції;
- 03- Теорії множин;
- 04- Світ-сситемного аналізу.

ВИЗНАЧІТЬ ПОНЯТТЯ

- 1. Наукова революція
- 2. Парадигма.
- 3. «Нормальна наука».
- 4. Експеримент.
- 5. Механіцизм.
- 6. Перша наукова революція.
- 7. Атомізм.
- 8. Друга наукова революція.
- 9. Дисциплінарна матриця науки.
- 10. Еволюціонізм.
- 11. Соціологія науки.
- 12. Діалектика.
- 13. Метафізика.
- 14. Третя наукова революція.
- 15. Релятивізм.
- 16. Принцип додатковості.
- 17. Четверта наукова революція.
- 18. Синергетика.
- 19. Ноосфера.
- 20. 20. Антропний принцип.

Запитання до підсумкового контролю

- 1. Що таке наука?
- 2. Чому у вивченні науки потрібно суміщати соціологічний і логіко-методологічний аспекти? В чому їх сутність?
- 3. Що таке соціологія науки, що вона вивчає? Які її досягнення на цей час?

4. Яка роль науки в сучасному світі? Чому зараз в суспільстві до неї амбівалентне ставлення? Як це пов'язано з виробництвом ризиків?
5. Що вивчає логіка і методологія наукового пізнання?
6. Дайте визначення знання.
7. Чим наукове знання відрізняється від повсякденного?
8. Розкрийте норми наукового етосу, відкриті Р. Мертоном.
9. Як наука пов'язана з техногенною цивілізацією (в термінології В. Стьопіна)?
10. Які соціокультурні передумови виникнення науки виділив В. Стьопін?
11. Як наука пов'язана з загальною системою культури? Яке це має значення для методології наукового пізнання?
12. Яку роль відіграє філософія у взаємодії науки і культури?
13. Що таке натурфілософська пастка при взаємодії вченого з філософією?
14. Що таке пастка плаского емпіризму при взаємодії вченого з філософією?
15. Чи можна вважати філософію наукою? Обґрунтуйте свою точку зору.
16. Чому філософія виникла в «осьовий час»?
17. Філософія як одна з підвалин науки.
18. Як співвідносяться між собою філософська і наука картини світу? Яка їх роль в обґрунтуванні науки?
19. Яка роль ідеалів і норм науки в обґрунтуванні наукової діяльності?
20. Розкрийте методологічну програму Віденського гуртка. Як вона співвідноситься з сучасною методологією наукового пізнання?
21. Емпіричне пізнання і емпіричне знання. В чому його специфіка, які його можливості і обмеження?
22. Рівні емпіричного знання. Дайте детальну характеристику кожної з них.
23. Що таке науковий факт? Яке значення фактів в сучасній науці?
24. Як співвідносяться між собою сенсуалізм, емпіризм і раціоналізм як гносеологічні позиції? Поясніть свою думку, використовуючи праці філософів-класиків, які поділяли названі підходи до пізнання.
25. Що таке емпіричний об'єкт пізнання? Як вчений його конструює?
26. Що таке змінні як характеристики емпіричного об'єкту? Як вони визначаються в практиці наукового пізнання? Як відбувається операціоналізація змінних?
27. Яке значення в науці нового часу має експеримент? Які види експериментів використовуються в сучасній науці? В якості пояснюючих прикладів використовуйте власну наукову роботу.
28. Що таке наукове спостереження? Яке значення в ньому мають протокольні речення?
29. Як сучасна наука створює приладні підсистеми? Чи тотожна приладна підсистема штучним приладам?
30. В чому специфіка теоретичного знання і теоретичного пізнання? Порівняйте його з емпіричним пізнанням і знанням.
31. Як створюються ідеальні об'єкти? Яка їх роль в теоретичному пізнанні? Яка вони співвідносяться з об'єктивною дійсністю?
32. Як закони об'єктивної дійсності відображаються на емпірично му і теоретичному рівнях наукового знання?
33. Дайте характеристики есеціалізму і антиесеціалізму як філософських позицій.
34. В чому специфіка теорії як форми наукового знання?
35. Що таке ідея як форма мислення і яка її роль в науковому знанні?
36. Дайте характеристику основних методів теоретичного пізнання.
37. Дайте характеристику метатеоретичного рівня наукового знання і поясніть його призначення в науці.

38. Чи можливо від емпіричних узагальнень перейти до теоретичних висновків? Розкрийте вчення В. Стьопіна про пізнавальний цикл.
39. Як Карл Поппер здійснював демаркацію науки і ненауки? Яку роль в цьому відігравав принцип фальсифікаціанізму?
40. Чому Карл Поппер називав індукцію «міфом» в плані пошуків основи наукового пізнання?
41. Що таке, на думку І. Лакатоса, джастифікаціонізм і фальсифікаціонізм? Як вони співвідносяться? Фаллібілізм.
42. Розкрийте вчення Імре Лакатоса про методологію наукових програм. Яка структура наукової програми?
43. Що таке парадигма в концепції наукових революцій Томаса Куна?
44. Періоди «нормальної науки» в розумінні Томаса Куна. Чим в ці періоди переважно займаються вчені?
45. Що таке наукова революція в розумінні Томаса Куна? Як здійснюються наукові революції.
46. Як витлумачує наукові революції В'ячеслав Стьопін? В чому відмінність його концепції наукової революції від відповідної концепції Томаса Куна?
47. Як В. Стьопін пояснює джерела наукових революцій? Як наукові революції різняться за своїми масштабами?
48. Перша наукова революція і її значення. Якими були головні результати першої наукової революції?
49. Яку роль відіграла філософія в підготовці методологічної програми першої наукової революції? При відповіді використовуйте праці Ф. Бекона («Новий органон»), Р. Декарта («Роздуми про метод») і Б. Спінози («Етика»).
50. Друга наукова революція і формування дисциплінарної матриці сучасної науки. Які головні результати другої наукової революції?
51. Як і чікими зусиллями в філософії в період розгортання другої наукової революції були сформульовані ідеї саморозвитку? Яке це мало значення для розвитку теоретичної думки в філософії і науці?
52. Третя наукова революція і формування неklasичної науки. Загальнонаукове значення теорії відносності і квантової механіки.
53. Зміна уявлень про роль суб'єкта в пізнанні в ході третьої наукової революції.
54. Що таке наукова раціональність? Скільки типів наукової раціональності змінилося з часу першої наукової революції?
55. Дайте загальну характеристику стану наукової раціональності в сучасній науці.
56. Чому вчення В. І. Вернадського про ноосферу вважають частиною четвертої наукової революції, хоча воно з'явилося ще в 1920-ті роки?
57. Що таке «жива речовина» у вченні В. І. Вернадського і як це поняття співвідноситься з поняттям «біосфера»?
58. Поясніть висловлювання В. І. Вернадського: «В нашому сторіччі біосфера отримує абсолютно нове розуміння. Вона виявляється як *планетарне явище космічного характеру*»?
59. Як Ви розумієте твердження В. І. Вернадського: «Геологічний еволюційний процес відповідає *біологічній єдності і рівності усіх людей*»?
60. В. І. Вернадський писав: «*Ноосфера – останнє з багатьох станів еволюції біосфери в геологічній історії – стан наших днів*». Що таке ноосфера? Яке філософське і загальнонаукове значення має вчення про ноосферу?
61. Як В. І. Вернадський розглядав роль науки в становленні ноосфери? Як наука в його вченні співвідноситься з філософією, релігією і ідеологією?

62. Як В. І. Вернадський пояснює феномен життя? Життя як стан простору. Яка роль життя в геологічній історії Землі?
63. Що таке синергетика в розумінні Г. Хакена? Яке філософське значення має поява синергетики?
64. Як в синергетиці розглядають співвідношення хаосу і порядку? Що таке параметри порядку? Як вони виникають?
65. Філософське і загальнонаукове значення ідеї Мультиверсуму. Як сучасна космологія перейшла від ідеї Універсуму до ідеї Мультиверсуму?
66. Які проблеми просторово-часової єдності відкриваються в сучасній космології? Як вони впливають на осмислення проблеми простору і часу?
67. Чи може ідея Мультиверсуму бути емпірично обґрунтованою? Як сучасна космологія змінює уявлення про співвідношення емпіричного і теоретичного, про принцип спостереження і обґрунтованості знання?
68. Філософське значення інфляційної моделі виникнення нашого Всесвіту. Співвідношення в нашому Всесвіті видимої матерії, темної матерії і темної енергії.
69. Неодарвінізм і його філософське значення. Ідея коєволюції.
70. Сучасне уявлення про фактори еволюції. Біорізноманітність як один з факторів еволюції і сучасні екологічні проблеми.
71. Генетика і генна інженерія: перспективи і загрози. Філософське значення розшифровки гену людини. Використання генної інженерії в комерційних цілях і екологічні загрози.
72. Біоетика і біополітика. Загроза видового розділення людської популяції.
73. Антропний принцип в сучасній науці.
74. Загальнонаукове значення соціології. Соціологія про перехід від першого модерну до Другого модерну. Другий модерн як суспільство виробництва ризиків.
75. Соціологія і системний підхід в суспільних науках. Світ-системний аналіз І. Валлерстайна.
76. Загальний еволюціонізм як принцип сучасного наукового мислення: космологія, біологія, соціологія.
77. Роль технічних наук в сучасній науковій революції